

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ ТА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА»
(ДЛЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 242 «ТУРИЗМ»
УСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ)**

МАРІУПОЛЬ – 2018

УДК 338.48(076)

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи та вивчення дисципліни «Основи музеєзнавства» (для студентів напряму 242 «Туризм» усіх форм навчання)/ Укл. Осипенко К.В. – Маріуполь: МДУ, 2018. – 22 с.

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи та вивчення дисципліни «Основи музеєзнавства» для студентів напряму 242 «Туризм» денної форми навчання. Дисципліна є варіативною для студентів зазначеного фаху і передбачає формування у студентів системи знань про закономірності виникнення та розвитку музеїв, їх соціальні функції, форми та способи реалізації цих функцій на різних етапах суспільного розвитку. Включає теорію та історію музейної справи, музейне джерелознавство, музеографію та методику музейної справи. Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план, програму, план семінарських занять, індивідуальні завдання, теми доповідей, завдання для самостійної роботи, контрольні завдання, контрольні питання, літературу. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи та вивчення дисципліни «Основи музеєзнавства» складено на підставі відповідних нормативних вимог Міністерства освіти і науки України.

Рецензенти: **В.Я.Омельченко**, д.е.н., професор кафедри менеджменту
Маріупольського державного університету

О.І. Гапонюк, к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Маріупольського державного університету

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту Маріупольського державного університету (протокол № 5 від «20» листопада 2018 р.)

Затверджено на засіданні вченої ради економіко-правового факультету Маріупольського державного університету (**протокол № 5 від «21» листопада 2018 р.**)

© Осипенко К.В.

© Маріуполь, МДУ

ЗМІСТ

	стор.
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.....	4
ОПИС.....	7
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН.....	8
ЗМІСТ ПРОГРАМИ.....	9
ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ.....	11
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	18
КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ.....	20
ЛІТЕРАТУРА.....	21

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи та вивчення дисципліни «Основи музеєзнавства» призначені для студентів напряму 242 «Туризм» денної форми навчання. Дисципліна є варіативною для студентів зазначеного фаху.

Основи музеєзнавства – наукова дисципліна, що вивчає закономірності виникнення та розвитку музеїв, їх соціальні функції, форми та способи реалізації цих функцій на різних етапах суспільного розвитку.

Для розвитку туристичної індустрії велику роль і значення мають музеї, їх класифікація, комплектування, особливості експозиційної діяльності, використання основних принципів і методів маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності, екскурсійного обслуговування в їх роботі.

Курс «Основи музеєзнавства» дає уявлення про сучасний рівень розвитку вітчизняного та зарубіжного музеєзнавства та основні напрямки роботи в музеях різного профілю. Студенти отримують теоретичну підготовку, необхідну для самостійної практичної роботи в музеї та взагалі у сфері туризму.

Метою навчальної дисципліни є детальне вивчення всіх існуючих у сучасному світі форм, видів та напрямків роботи музеїв, принципів створення музейної експозиції, методології підбору експозиційного матеріалу, художнього оформлення музейних експозицій, а також розкриття сутності музеєзнавства як спеціальної галузі знання, його теорії й історії становлення та розвитку.

Завдання дисципліни орієнтовані на формування компетентності студентів відносно:

- вивчення історії музейної справи;
- освоєння теоретичних основ музейної справи;
- придбання практичних навичок роботи з музейним предметом;
 - ознайомлення студентів з основними напрямками музейної

роботи під час практичних занять або при відвідуванні музеїв.

Предметом вивчення дисципліни є історія, теорія і практика музейної справи.

Зміст навчальної дисципліни розкривається в таких темах:

Тема 1. Музейні установи в системі освіти, культури і туризму.

Класифікація музеїв України.

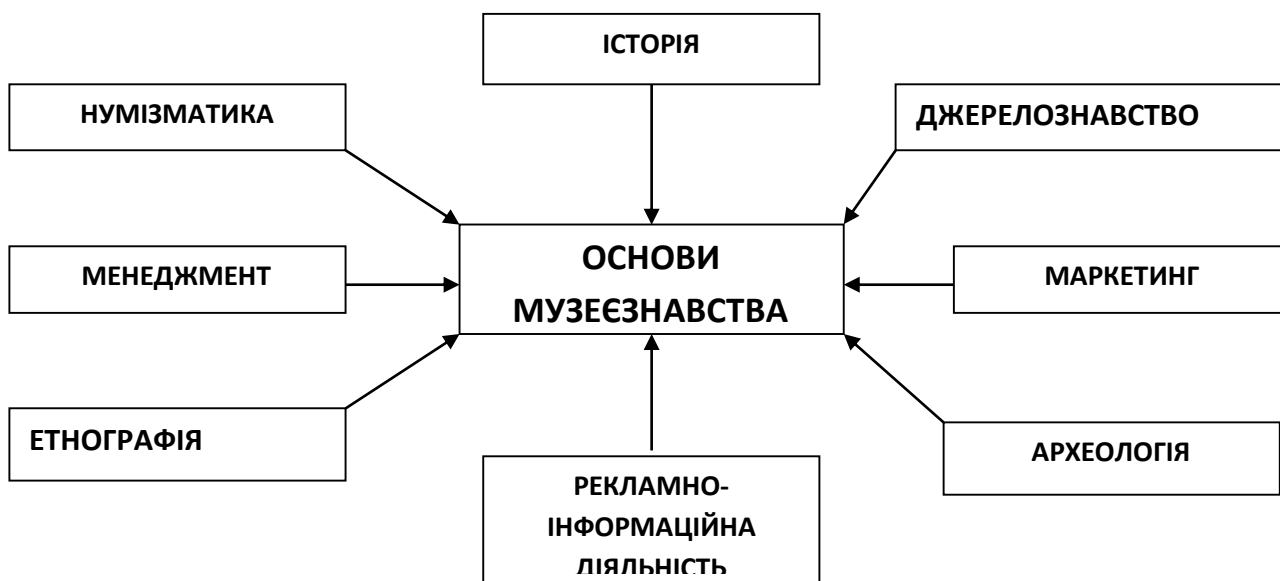
Тема 2. Зібрання у середньовіччі

Тема 3. Комплектування, облік і зберігання музейних фондів

Тема 4. Маркетинг та рекламно-інформаційна діяльність музеїв

Тема 5. Організація екскурсійної справи у музеях

Зв'язок курсу з іншими дисциплінами:

Вивчаючи дисципліну, студенти повинні

знати:

- етапи розвитку музейної справи у світі, їх сутність, регіональну специфіку розвитку музейної справи в Україні;
- основи законодавства у сфері музейної справи та охорони пам'яток історії та культури;
- суть музейної експозиції, основні методи побудови експозицій, що таке

експонат і експозиційні матеріали;

- методику та основні етапи створення музейних експозицій, методи створення експозицій в основних профільних групах музеїв;
- методики підбору експозиційних матеріалів;
- основні принципи художнього проектування музейних експозицій;
- основні напрямки музейної роботи і вміння застосувати отримані знання на практиці.

уміти:

- класифікувати музеї за профілями, типами і т.д .;
- орієнтуватись у науковій та періодичній музеєзнавчій літературі із актуальних проблем дисципліни, відбирати з цієї інформації найголовніше, вміння систематизувати її;
- грамотно організувати роботу над експозицією;
- мати навички складання тематико-експозиційного плану;
- створювати науково-допоміжні експозиційні матеріали;
- складати супровідні тексти та фотоматеріали.

ОПИС

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань : 242 «Туризм» Напрямок підготовки: 242 «Туризм»	Нормативна дисципліна	
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): «Туризм»	Рік підготовки:	
Змістових модулів -		2-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання <u>реферативне дослідження,</u> <u>самостійна робота</u>		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		3-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 3	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	20 год.	
		Практичні, семінарські	
		20 год.	
		Самостійна робота	
		68 год.	
		Індивідуальні завдання	
		12 год.	
Вид контролю			
<i>залік</i>			

Примітка:

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання - 40 год. / 80 год.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л.		п.	лаб.	інд.	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль 1. Основи музеєзнавства						
Тема 1. Музейні установи в системі освіти, культури і туризму. Класифікація музеїв України	40	5	5		2	14
Тема 2. Зібрання у середньовіччі	40	5	5		2	14
Разом за змістовим модулем 1	80	10	10		4	28
Змістовий модуль 2. Становлення музею як соціокультурного інституту						
Тема 3. Комплектування, облік і зберігання музейних фондів	10	3	3		2	10
Тема 4. Маркетинг та рекламно-інформаційна діяльність музеїв	10	3	3		3	10
Тема 5. Організація екскурсійної справи у музеях	20	4	4		3	20
Разом за змістовим модулем 2	40	10	10		8	40
Модуль 2						
ІНДЗ					12	
Усього годин	120	20	20		12	68

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА

ТЕМА 1. МУЗЕЙНІ УСТАНОВИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ, КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ. КЛАСИФІКАЦІЯ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ

Музейні установи в системі освіти, культури і туризму. Музеєзнавство як наука. Об'єкт, предмет та структура науки. Історія розвитку музейної справи в Україні.

Необхідність класифікації музеїв. Основні ознаки класифікації. Основні типи музеїв в Україні (за категоріями відвідувачів). Типи музеїв за юридичною приналежністю. Класифікація музеїв за адміністративно-територіальною приналежністю і значущістю для суспільства. Класифікація музеїв згідно ЗУ «Про музеї та музейну справу». Групи науково-технічних музеїв. Класифікація музеїв за їхнім архітектурно-функціональним ансамблем.

ТЕМА 2. ЗІБРАННЯ У СЕРЕДНЬОВІЧЧІ

Передмузейне збиральництво у стародавній Греції. Протомузейное колекціонування в епоху еллінізму. Приватні та громадські збори в епоху стародавнього Риму. Зібрання церковних скарбниць. Скарбниці світських середньовічних правителів. Приватне колекціонування.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СТАНОВЛЕННЯ МУЗЕЮ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ІНСТИТУТУ

ТЕМА 3. КОМПЛЕКТУВАННЯ, ОБЛІК І ЗБЕРІГАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ

Наукове комплектування музеїв. Етапи наукового комплектування фондів. Облік музейних колекцій. Рухомі і нерухомі предметні пам'ятки та

об'єкти. Інвентаризація. Каталогізація. Музейні фонди.

ТЕМА 4. МАРКЕТИНГ

ТА РЕКЛАМНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ

Суть та завдання музейного менеджменту. Організація ефективного музейного маркетингу. Налагодження рг-комунікацій між музеєм та суспільством. Організація взаємовигідної співпраці музеїв із туристичними фірмами

ТЕМА 5. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ СПРАВИ У МУЗЕЯХ

Сутність та основні поняття екскурсійної діяльності. Класифікація екскурсій. Технологія розробки екскурсії. Технологічні основи проведення екскурсії. Поняття маркетинг-менеджменту та його стратегічні напрями. Суть поняття музейний продукт, основні та додаткові музейні послуги.

ПЛАН СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар №1

«МУЗЕЙНІ УСТАНОВИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ, КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ. КЛАСИФІКАЦІЯ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ»

Ключові терміни і поняття:

Музей, музейна справа, музеєзнавство, об'єкт музеєзнавства, предмет музеєзнавства, теорія тезаврування, теорія документування, теорія комунікації, державні музеї, муніципальні музеї, відомчі музеї, громадські музеї, церковні музеї, приватні музеї, музей історичного профілю, воєнно-історичний музей, археологічний музей, краєзнавчі музеї, музей літературного профілю, музеї природничого профілю, екомузей, науково-технічний музей, комплексні музеї, музей-заповідник, музеї-кораблі.

Контрольні питання

1. Музейні установи в системі освіти, культури і туризму.
2. Музеєзнавство як наука. Об'єкт, предмет та структура науки.
3. Історія розвитку музейної справи в Україні.
4. Класифікація музеїв України.

Проблемні питання

1. Визначте сутність поняття «музей», як він трактується в різних джерелах.
2. Поняття музейної справи, основні її напрямки.
3. Назвіть особливості та специфічні риси музеїв.
4. Трактування поняття "музеєзнавство" і "музеологія". Основні завдання музеєзнавства.
5. Об'єкт, предмет та функції музеєзнавства.
6. Назвіть структуру музеєзнавства як науки та поясніть сутність його основних структурних елементів.

7. Основні періоди еволюції музею як суспільної інституції (протомузейний, ранньомузейний, сучасний, класичний), їх характеристика.
8. Історія виникнення та розповсюдження музеїв в Україні.
9. Необхідність класифікації музеїв. Основні ознаки класифікації.
10. Назвіть основні типи музеїв в Україні (за категоріями відвідувачів).
11. Типи музеїв за юридичною приналежністю.
12. Класифікація музеїв за адміністративно-територіальною приналежністю і значущістю для суспільства.
13. Класифікація музеїв згідно ЗУ «Про музеї та музейну справу».
14. Назвіть групи науково-технічних музеїв та дайте їх основну характеристику.
15. Дайте характеристику музеїв-заповідників.
16. Класифікація музеїв за їхнім архітектурно-функціональним ансамблем.

Теми доповідей

1. Історія виникнення воєнно-історичних музеїв.
2. Екомузеї: історія створення та сучасний стан.
3. Віртуальні музеї та їх види.

Література:

1,4,5,9,21

Семінар №2

ЗІБРАННЯ У СЕРЕДНЬОВІЧЧІ

Ключові терміни і поняття:

Збиральництво, протомузейне збиральництво, музейони, мотивні дари, пінаки, пінакотеки,

Контрольні питання

1. Передмузейне збиральництво у Стародавній Греції

2. Протомузейное колекціонування в епоху еллінізму
3. Приватні та громадські збори в епоху Стародавнього Риму

Проблемні питання

1. Передмузейне збиральництво у стародавній Греції.
2. Протомузейное колекціонування в епоху еллінізму.
3. Передмузейне збиральництво у стародавньому Єгипті та Китаї.
3. Передмузейне збиральництво у стародавньому Римі: приватні та державні збірки. Храм Миру.
4. Зібрання церковних скарбниць.
5. Скарбниці світських середньовічних правителів.
6. Приватне колекціонування.

Теми доповідей

1. Домузейне збиральництво у стародавній Греції: святилища, храми, пінакотеки, стої. Дельфи, Олімпія, Афінський Акрополь.
2. Поняття реліквії. Виникнення середньовічних церковних скарбниць: Монца, Сен-Дені, Конк, Сен-Шапел.
3. Приватні та громадські збори в епоху стародавнього Риму.

Література:

3,7,8,10,17,19,20,21

Семінар №3

«КОМПЛЕКТУВАННЯ, ОБЛІК І ЗБЕРІГАННЯ МУЗЕЙНИХ ФОНДІВ»

Ключові терміни і поняття:

Музей, експозиційний фонд музею, приватний колекційний фонд, наукове комплектування фондів, облік музейних фондів, інвентаризація (кодифікація), каталогізація, експозиційна діяльність, фандрайзинг.

Контрольні питання

1. Фондова робота.
2. Експозиційна діяльність.
3. Комерційна та фандрайзингова діяльність.
4. Нові інформаційні технології музейної справи.

Проблемні питання

1. Розкрийте поняття музейного фонду, експозиційного фонду.
2. Наукове комплектування фондів як самостійний напрямок музейної діяльності.
3. Основні методи та форми комплектування фондів.
4. Назвіть основні етапи наукового комплектування фондів музею.
5. Необхідність обліку музейних фондів, та його основні етапи.
6. Інвентаризація (каталогізація) як один з найважливіших етапів обліку музейних фондів.
7. Єдина інформаційна база даних Національного музейного фонду України.
8. Розкрийте сутність терміну «експозиція» та «експозиційна діяльність».
9. Охарактеризуйте традиційні (класичні) принципи організації експозиційної діяльності музею.
10. Ансамблеві експозиції: поняття, принципи побудови.
11. Етапи формування музейної експозиції.
12. Складання пояснювальних текстів як один з відповідальних етапів підготовки музейної експозиції.
13. Проектні схеми побудови експозицій сучасних музеїв.
14. Назвіть найпоширеніші експозиційні прийоми.
15. Найсутєвіші види комерційної діяльності, якими може займатися музей.
16. Виставково-експозиційна діяльність сучасних музеїв.

17. Фандрайзингова діяльність музеїв.
18. Роль держави у становленні системи фандрайзинга.
19. Роль музею в сучасному суспільстві.
20. Основні положення "проект Мо" ("Мультимедійний доступ до європейської культурної спадщини" (Multi-media Access to Europe's Cultural Heritage)).
21. Стратегічні переваги, які забезпечують музеєві нові інформаційні технології.

Теми доповідей

1. Актуальні проблеми експозиційної діяльності сучасності та шляхи їх вирішення.
2. Співпраця зі спонсорами у музейній справі.
3. Національні музейні мережі (на прикладі різних країн).

Література:

1-8,13-19,20,21

Семінар №4

«РИНКОВІ ЗАСАДИ МУЗЕЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ Й МАРКЕТИНГУ»

Ключові терміни і поняття:

Менеджмент, музейний менеджмент, маркетинг, маркетинг-менеджмент, музейний продукт, маркетинг установ культури, комерційна складова музейного маркетингу, маркетингова стратегія музею, Паблік Рілейшенс.

Контрольні питання

1. Суть та завдання музейного менеджменту.
2. Організація ефективного музейного маркетингу.

3. Налагодження PR-комунікацій між музеєм та суспільством.
4. Організація взаємовигідної співпраці музеїв із туристичними фірмами.

Проблемні питання

1. Поясніть сутність поняття менеджмент та музейний менеджмент.
2. Визначте основну місію та завдання музейного менеджменту.
3. Поняття маркетинг-менеджменту та його стратегічні напрями.
4. Суть поняття музейний продукт, основні та додаткові музейні послуги.
5. Організація ефективного музейного маркетингу.
6. Маркетингова стратегія музею, її основні завдання.
7. Паблік Релейшенс у музеєзнавстві.
8. Організація і проведення піар-компаній.
9. Оцінка результатів PR-кампанії.
10. Організація взаємовигідної співпраці музеїв із туристичними фірмами.

Література:

2,3,5,6,12,13,15

Семінар №5

«ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ СПРАВИ У МУЗЕЯХ ТА В ПРАКТИЦІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ»

Ключові терміни і поняття:

Екскурсійна справа, екскурсія, технологічна карта екскурсії, контрольний текст екскурсії, тема екскурсії, кульмінація екскурсії, індивідуальний текст екскурсовода, схема, карта маршруту, «портфель» екскурсовода, матеріали екскурсії, .

Контрольні питання

1. Сутність та основні поняття екскурсійної діяльності.
2. Класифікація екскурсій.

3. Технологія розробки екскурсій.
4. Технологічні основи проведення екскурсій.

Проблемні питання

1. Сутність та основна характеристика екскурсійної справи.
2. Екскурсійний туризм, його характерні риси.
3. Розкрийте поняття «екскурсія» та функції, які вона виконує.
4. Нормативно-правові вимоги до здійснення екскурсійної діяльності.
5. Документи, які повинні оформляти суб'єкти туристичної діяльності.
6. Назвіть загальні та специфічні ознаки екскурсій.
7. Назвіть основні критерії класифікації екскурсій.
8. Класифікація екскурсій за змістом (оглядові (багатопланові) і тематичні).
9. Класифікація екскурсій за формою проведення.
10. Технологія розробки екскурсій (тема і структура екскурсій).
11. Основні етапи розробки екскурсій.
12. Показ і розповідь як головні елементи проведення екскурсій.
13. Наочність як елемент проведення екскурсій.
14. Розкрийте сутність основних технологічних фаз екскурсій.
15. Хронологічні особливості проведення екскурсій. Паузи в екскурсій.
16. Відповіді екскурсовода на запитання екскурсантів. "Портфель екскурсовода".

Теми доповідей

1. Психологічні знання, необхідні в роботі екскурсовода.
2. Особистісні та психологічні риси, бажані для екскурсовода.
3. Класифікація жестів, використовуваних у показі.
4. Поза мовні засоби спілкування під час екскурсій.

Література:

5,7,8,10,11,14,20,21

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПРОЕКТ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ МУЗЕЄЗНАВСТВА»

«Створення та проведення віртуальної екскурсії по власному музею»

Індивідуальний проект студента направлений на перевірку знань, якими вони оволоділи під час лекційного курсу, семінарських занять та самостійного вивчення тем дисципліни.

Сутність проекту полягає у створенні власного музею та розробці правильного оформлення його експонатів. Студент повинен (обов'язково):

- обирати тип, профіль музею;
- показати та розповісти за яким принципом була створена експозиція;
- використати знання по правильному оформленню етикетажу (інформація щодо оформлення додається окремо);
- показати проектну схему, яку було використано при створенні експозиції музею;
- експозиційні прийоми, які були використані;
- прийоми маркетингу, які будуть використані в діяльності музею.

Проект повинен бути виконаний у форматі презентації Power Point. Обсяг презентації не повинен перевищувати 20 слайдів.

Захист індивідуального проекту проходитиме у формі віртуальної екскурсії. Студент, який захищає свій проект на деякий час перетворюється у екскурсовода. Необхідно провести екскурсію по створеному музею для своїх одногрупників, використавши усі вивчені у рамках навчального курсу правила проведення екскурсій.

Студенти, які не захистили індивідуальний проект, не допускаються до заліку.

Звіт про екскурсію в ** музеї м. Маріуполя (віртуальної екскурсії)**

Написати звіт про екскурсію в **** музеї м. Маріуполя або про переглянуті віртуальні екскурсії, прикладені до курсу дисципліни «Основи музеєзнавства», використовуючи наступний план:

1. Загальна характеристика, опис музею.
2. Історія його створення.
3. Які експозиції вдалося відвідати (переглянути).
4. Визначити до якого типу, профілю відноситься музей.
5. Визначити вид музею згідно різних класифікаційних ознак.
6. Які класи, категорії пам'яток (пам'яток) Вам вдалося оглянути.
7. Охарактеризуйте принципи, за якими організована експозиційна діяльність музею.
8. Які види пояснювальних текстів експозиції використовував музей.
9. Охарактеризуйте проектну схему експозиції музею.
10. Назвіть експозиційні прийоми, які були використані музеєм.
11. Чи комерційним є музей. Якщо так, то які види комерційної діяльності він здійснює.
12. Які нові інформаційні технології музей використовує у своїй діяльності.
13. Якими прийомами маркетингу користується музей.
14. Опишіть Ваше враження про проведену (переглянуту) екскурсію.

На даній сторінці ви знайдете безліч відеороликів фото та описів, присвячених найвідомішим музеям світу.

http://muzei-mira.com/video_exkursii_po_muzeiam/

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ

1. Музейні установи в системі освіти, культури і туризму.
2. Музеєзнавство як наука. Об'єкт, предмет та структура науки.
3. Історія розвитку музейної справи в Україні.
4. Класифікація музеїв України.
5. Фондова робота.
6. Експозиційна діяльність.
7. Комерційна та фандрайзингова діяльність.
8. Нові інформаційні технології музейної справи.
9. Сутність та основні поняття екскурсійної діяльності.
10. Класифікація екскурсій.
11. Технологія розробки екскурсії.
12. Технологічні основи проведення екскурсії.
13. Суть та завдання музейного менеджменту.
14. Організація ефективного музейного маркетингу.
15. Налагодження PR-комунікацій між музеєм та суспільством.
16. Організація взаємовигідної співпраці музеїв із туристичними фірмами

ЛІТЕРАТУРА

1. Буланий І. Т. Громадські музеї України. Історія, досвід, проблеми/ І. Т. Буланий, І. Г. Явтушенко. – К.: Наукова думка, 1979.
2. Буравченков А. А. Культура і туризм: взаємодія і збагачення/ А. А. Буравченков. – К.: Українська культура, 1999.
3. Байдахер Фрідріх. Загальна музеологія / За ред. Зеновія Мазурика; Пер. з нім. Х. Назаркевич, О. Лянґ, В. Лозинського. – К.: Літопис, 2005.
4. Власюк Г. М. Музеєзнавство та архівна справа: [навчально-методичний посібник]/ Г. М., О. Ю. Зосимович, М. В. Хададова. – Житомир: ЖДПУ імені Івана Франка, 2006.
5. Голубнича С. М. Основы экскурсионного дела/ С. М. Голубнича. – Донецк: ДИТБ, 2003.
6. Лорд Б. Менеджмент в музейном деле/ Б. Лорд, Г. Д. Лорд. – М., 2002.
7. Михеева Н. А. Менеджмент в социально-культурной сфере/ Н. А., Л. Н. Галенская. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2000.
8. Музеї України: Довідник / Міністерство культури і мистецтв України. – К.: Задруга, 1999.
9. Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття. – К.: Златограф, 2004.
10. Горішевський П. Основи музеєзнавства, маркетингу та рекламно-інформаційної діяльності музеїв: [навчальний посібник]/ П. Горішевський, М. Ковалів, В. Мельник, [та інші]. – Івано-Франківськ: Плай, 2005.
11. Петранівський В. Л., Рутинський М. Й. Туристичне краєзнавство: [навчальний посібник] / За ред. проф. Ф. Д. Заставного. – К.: Знання, 2006.
12. Потильчак О.В. Основи історичного музеєзнавства: [навчально-методичний комплекс нормативного курсу]/ О.В. Потильчак. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 57 с.
13. Про музеї та музейну справу: ЗУ від 29 червня 1995 р. // Відомості ВР України. – 1995. – № 25. – Ст. 191.

14. Рутинський М. Й. Музеєзнавство: [навчальний посібник]/ М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – К.: Знання, 2008. - 428 с.
15. Рутинський М. Й. Міжнародний туризм: [навчальний посібник]/ М. Й. Рутинський. – К.: Знання, 2007.
16. Сотникова С. И. Музеология: [учебное пособие]/ С. И. Сотникова. – М.: Дрофа, 2004.
17. Тронько П. Т. Історичне краєзнавство в Українській РСР/ П. Т. Тронько. – К.: Наукова думка, 1989.
18. Федорченко В. К. Історія екскурсійної справи в Україні: [навчальний посібник]/ В. К. Федорченко, О. М. Костюкова, Т. А. Дьорова, [та інші]. – К.: Кондор, 2004.
19. Шляхтина Л. М. Основы музейного дела. Теория и практика: [учебное пособие]/ Л. М. Шляхтина. – СПб.: Высшая школа, 2005.
20. Юренева Т. Ю. Музееведение: [учебник]/ Т. Ю. Юренева. – М.: Академический Проект, 2006.
21. Юренева Т. Ю. Музей в мировой культуре/ Т. Ю. Юренева. – М., 2003.